

Négyesi Lajos[✦]

Két évtized Zrínyi-Újvár helyszíni kutatásában (2005–2025)

DOI 10.17047/HADTUD.2025.35.4.73

A Zrínyi Miklós (1620–1664) által 1661-ben épített, 1664-ben a török ostrom áldozatául esett és fölrobbantott Zrínyi-Újvár helyszíni kutatása 2005-ben kezdődött a HM Hadtörténeti Intézet, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a somogyi és a zalai múzeumok munkatársainak közreműködésével. A tanulmány az elmúlt 20 év kutatástörténetét, eredményeit mutatja be. A hadszíntérkutatás módszereivel és eszközeivel (fémkéréső, talajellenállás mérő, magnetométer, talajradar és lézeres távolságmérő: LIDAR stb.) felszínre hozott sok-sok ólom puskagolyó, ágyúgolyó és bombarepeszek, a várudvar, a várkút és a sarkantyú bástya régészeti feltárása felrajzolta Zrínyi-Újvárat a magyar történelem és régészet tablójára. Az itt kipróbált nem romboló vizsgálati módszereket napjainkban már sikerrel alkalmazzák más várak és török kori összecsapás helyszíneinél. Zrínyi-Újvár két évtizede folyó kutatása ezért joggal nevezhető sikertörténetnek.

KULCSSZAVAK: Zrínyi Miklós életműve, Zrínyi-Újvár építése, magyarországi török elleni harcok, hadszíntérkutatás, régészeti feltárás

Two Decades of On-Site Research of Zrínyi-Újvár (2005–2025)

The on-site research at Zrínyi-Újvár began in 2005 in the framework of partnership of the Institute of Military History of the Ministry of Defence, Zrínyi Miklós National Defence University, and the museums of Somogy and Zala counties. The study presents the research history and results of the past 20 years. The many lead rifle bullets, cannonballs and bomb fragments brought to the surface with the methods and tools of battlefield research (metal detectors, soil resistivity meters, magnetometers, ground radar and Light Detection and Ranging devices (LIDAR, etc.), the archaeological excavation of the castle courtyard, the castle well and the spur bastion have placed Zrínyi-Újvár onto the map of Hungarian history and archaeology. The non-destructive examination methods tested there are now successfully applied to other castles and sites of Turkish-era clashes. The two-decade-long research of Zrínyi-Újvár can therefore rightly be called a success story.

KEYWORDS: oeuvre of Miklós Zrínyi (1620–1664), construction of Zrínyi-Újvár (1661), Hungarian anti-Ottoman battles, battlefield research, archaeological excavation

✦ Nemzeti Közszerzői Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, egyetemi docens – Ludovika National University of Public Service, Faculty of Military Sciences and Officer Training, associate professor; e-mail: negyesi.lajos@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0002-6632-5575>

Zrínyi Miklós (1620–1664), a költő és katona a magyar történelem azon kiválóságai közé tartozik, kinek életművével a magyar politika minden korban, irányultságától függetlenül azonosulni tudott. Az irodalom és az államtudományok, kiemelten a hadtudomány területén folytatott munkássága, a magyarság szellemi örökségének értékes része. A nemzeti ébredés időszakában magyar nyelven írt munkái tartották meg emlékét a köztudatban, a kiegyezés után a magyarságtudat történelmi megalapozásának fontos jelképévé vált. Kedvelt alakja lett a történelmi kutatásoknak, jelen volt a hadügy hagyományaiban és jelképrendszerében, amit erősített a társadalom egészében élő pozitív megítélése. Életművének eredetileg fontos részét képezte a török ellen, hódoltsági területen, önerőből emelt erősség: Zrínyi-Újvár.

Zrínyi-Újvár mint kutatási téma

Zrínyi Miklós 1661-ben kezdett várépítésbe a Mura bal partján magasodó Szent Mihály-hegy északi lankáján, nem messze a Mura–Dráva összefolyásától, ott, ahol napjainkban a Visszafolyó-patak beleömlik a Principális-csatornába. Az 1663–1664. évi magyarországi török háborúban a vár a dél-dunántúli hadműveletekben központi támaszpont lett, s magára vonta a Köprülü Ahmed nagyvezér vezette oszmán főserég támadását, amely háromhetes ostrom után, 1664. június 30-án elfoglalta, és július 7-én teljesen lerombolta. A szultán képviselői és Habsburg uralkodó követei által augusztus 10-én aláírt vasvári békébe pedig belefoglalták, hogy a várat egyik fél sem építheti újjá és nem láthatja el őrséggel.¹ Egykor az európai figyelem középpontjában álló vár a következő évszázadok során szinte nyomtalanul eltűnt a föld színéről. A 19. század végén az Osztrák–Magyar Monarchiát leíró műben Eötvös Károly Zala megyét ismertetve szomorúan volt kénytelen megállapítani, hogy „e hajdan történelmi nevezetességgel bíró várnak ma már nyoma sincs, s még helye is, hol egykor állott, egész biztonsággal csak nehezen állapítható meg.”²

Csak a 20. század második felében ébredt fel a tudományos érdeklődés Zrínyi-Újvár helye, szerepe iránt. Előbb Perjés Géza, a kiváló hadtörténész próbálta meghatározni fekvését és földrajzi koordinátáit Zrínyi Miklós és koráról írt monográfiájában,³ majd Vándor László régész igyekezett lokalizálni helyét 1972-ben készített egyetemi szakdolgozatában.⁴ 1979-ben Hrenkó Pál térképész egy cikkében⁵ a Zrínyi-Újvár ostromáról Esterházy Pál hagyatékában fennmaradt térképvázlatot⁶ vette alapos vizsgálat alá, és vetette össze a jelenlegi terepformákkal. Zrínyi-Újvár helyét mindhárman, több-kevesebb eltéréssel a Légrádi szőlőhegy északi végében jelölték meg. A későbbiek során Vándor László terepbejárásokat hajtott végre a területen, erről készült rövid beszámolóját 1992-ben publikálta.⁷ A horvát tudományosság részéről

1 A vár történetéről és pusztulásáról lásd: Domokos 2012.

2 Eötvös 1896, 249.

3 Perjés 1965.

4 Vándor 1972.

5 Hrenkó 1979.

6 Esterházy 1989, 160–161.

7 Vándor 1992, majd utóbb Vándor 2001, 96.

felébredt érdeklődést jelezte a Dragutin Feletar földrajztudós, a horvát akadémia tagja vezette kutatócsoport által 2001-ben megjelentetett kötet, amelynek szerzői a várat a Mura jobb partjára, horvát területre lokalizálták.⁸

E rövid áttekintésből is látható, hogy Zrínyi-Újvárral kapcsolatban az ezredfordulóig számos kérdés állt megválaszolatlanul a kutatás előtt. Kevés adat volt arról, hogy a valóságban hol feküdt és milyen lehetett az erősség, vannak-e ma is látható nyomai, mi volt a szerepe a török elleni védelemben.

A vár beemelése a Zrínyi-hagyományba a Katonai Akadémián és a Nemzetvédelmi Egyetemen

A várral kapcsolatos kutatás szervesen összekapcsolódott a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a névadó emlékének ápolásával, talán nem túlzás, az ott folyó hagyományőrzés adta az indítást a munkához. Ezért szükséges itt egy rövid kitekintést tenni.

1956-ban a Magyar Néphadsereg katonai akadémiaját Zrínyi Miklósról nevezték el. Az intézmény udvarán elhelyezték a mellszobrát, a tantermeket és a folyosókat Zrínyi idézetek díszítették.⁹ Ettől kezdve a szervezet értékrendjében Zrínyi lett a példakép, a katonai vezető, aki egyben a hadtudomány művelője is volt. A Katonai Akadémia vezetői a Zrínyi-hagyományok és a civil társadalmi kapcsolatok erősítése érdekében Szigetvárral alakítottak ki együttműködést, melynek keretében az iskola hallgatói megismerkedtek a városban élő Zrínyi-kultusszal, a katona történészek részt vettek a Szigetvári Várbaráti Kör programjain, és a város is képviseltette magát az akadémiai rendezvényeken. Kétségtelen, hogy Szigetváron IV. Zrínyi Miklós, az 1566-os ostrom hőse köré szövődtek a hagyományok, de a dédunokának is szobrot állítottak, így a Zrínyi család kultuszának magyarországi letéteményesei lettek. A költő és hadtudós VII. Zrínyi Miklóshoz, a katonai akadémia névadójához kapcsolódó autentikus emlékhelyet csak az akkori Jugoszláviában, Csáktornyan találhattak volna, de az 1950–1980-as években a kapcsolatfelvételt jelentősen nehezítette a határok korlátozott átjárhatósága.

1996-ban a török kor történetének neves kutatója, Szakály Ferenc akadémikus kapott felkérést, hogy február 2-án az akadémia csapatünnepén, ahol Zrínyi Miklós nevezetesen haditettére, az eszéki híd 1664-ben végrehajtott felégetésére emlékeztek, ünnepi beszédet mondjon. Zrínyi méltatása mellett felhívta a figyelmet arra, hogy a mai Magyarország területén egy olyan épített emlék létezik, ami az egyetem névadójához kötődik, mégpedig a Mura partján 1661-ben felépített, majd a törökök által három évvel később lerombolt Zrínyi-Újvár. „Ki lehetne méltóbb felkarolója és támogatója a várfeltárasnak – tette fel a kérdést Szakály Ferenc – mint a költő és hadvezér Zrínyi Miklósról elnevezett katonai akadémia tiszti kara és hallgatói.” A javaslat arra inspirálta Papp Ferenc alezredest, az akadémia humán tisztjét, hogy Szabó Miklós vezérőrnagy akadémiaaparancsnok és Holló József vezérőrnagy humán főcsoportfőnök támogatásával kapcsolatot keressen mindazon intézményekkel, melyek az akadémia

8 Petrić, D. Feletar, P. Feletar 2001.

9 M. Szabó 2007.

együttműködő partnerei lehetnek a Zrínyi-Újvárhoz kötődő feladatokban.¹⁰ 1996 májusában Belezna a környékbeli polgármesterek és a nagykanizsai múzeum bevonásával sikerült egyeztető megbeszélést szervezni, majd augusztus 12–14. között immár szélesebb együttműködői kör bevonásával megfogalmazódott a vár területének régészeti feltárására irányuló szándék, valamint horvát együttműködő partnerek bevonásával határon átnyúló Zrínyi Napok és évenkénti közös tudományos konferencia szervezése.

1996. szeptember 27-én Holló József vezérőrnagy elnökletével az együttműködő szervezetek képviselői meghatározták a célokat és a feladatokat, amiről az ülés végén közös szóbeli szándéknyilatkozatot tettek a sajtó képviselői előtt. Sajnos a szándékot nem követte tett, és a Zrínyi-Újvárral kapcsolatos ügyek néhány évre nyugvóponttra kerültek.

2002-ben Pécsi József, Belezna polgármestere azzal a javaslattal kereste meg a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemet, hogy újítsák fel a korábbi kapcsolatokat, és valósítsák meg a korábban tervezett programokat. 2003-ban az egyetem napjára meghívták a korábbi együttműködő partnereket, és ismét lendületet kapott a korábban megfogalmazott célok megvalósítása. Papp Ferenc és Németh József, az egyetem munkatársa a hallgatóknak nyári tábor szervezett Órtilosra, melynek keretében megtisztították a várudvart, ahol a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója támogatásával bazaltkőből készült emlékművön gránit emléktáblát helyeztek el. Az avatására 2003. október 5-én került sor. A létrehozott emlékműnek köszönhetően Zrínyi-Újvár területén létrejött egy emlékhely.

A következő évben ismét nyári táborozáson vettek részt Órtiloson az egyetem hallgatói, majd ősszel Zvonimir Bartolić professzor meghívására Piószegi János dandártábornok, a ZMNE főtítkára Csáktornyára látogatott. A horvát fél azt kérte, hogy közösen helyezzünk el koszorút a csáktornyai Zrínyi-emlékműnél, és itt az egyetem képviselője méltassa Zrínyi Miklós munkásságát. Mivel Csikány Tamás alezredes, hadtörténész docens – aki a kezdetektől fogva aktív részese volt a kapcsolatépítésnek – más irányú elfoglaltsága miatt nem tudott csatlakozni a delegációhoz, a beszédmondásra a Hadtörténelem Tanszék vezetője engem jelölt ki. A Zrínyi-hagyományok közös ápolása felkeltette az érdeklődésemet, különösen, amikor Zrínyi-Újvár tervezett feltárásáról értesültem. Papp alezredessel megbeszéltük, hogy a következő év tavaszán megmutatja a helyszínt, és amennyiben lehetőség lesz rá, bekapcsolódik a munkába.

Mint az a fentiekből látható, Papp Ferenc a Szakály Ferenc által megfogalmazott javaslatot követően fáradtságot nem ismerve dolgozott azon, hogy Zrínyi-Újvár része legyen az intézmény és a Magyar Honvédség hagyományainak. Ezzel együtt hangsúlyt helyezett az egyetem és az érintett települések civil-katonai kapcsolatainak erősítésére. Munkájának köszönhetően szoros együttműködés alakult ki a térség magyar és horvát polgármestereivel. Az egyetemnek élő kapcsolata lett Csáktornyával, a Zrínyi család egykori birtokközpontjával, a névadó Zrínyi Miklóshoz kapcsolódó egyik legfontosabb emlékhellyel. A Nemzetvédelmi Egyetem képviselői rendszeresen meghívást kaptak a kursanyeci (ma: Šenkovec, Horvátország)

¹⁰ Papp 2012.

Zrínyi-emlékoszlopnál tartott megemlékezésekre, tudományos és kulturális programokra. A csáktornyai Zrínyi Gárda küldöttsége pedig az egyetemi rendezvények rendszeres vendége lett.

Zrínyi-Újvár helyszíni kutatásának kezdetei (2005–2006)

2005 tavaszán Hausner Gábor őrnaggyal, a *Hadtörténelmi Közlemények* szerkesztőjével a hadtörténelmi terepkutatások lehetőségeiről beszélgettünk a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum első emeleti szobájában megbúvó szerkesztőségben. Elkötelezett Zrínyi kutatóként a beszélgetés során felvetette, hogy lehetne-e a hadszíntérkutatás eszközeivel és módszereivel eredményt elérni Zrínyi-Újvár helyének és szerepének meghatározásában. Már évek óta működött ugyanis a Magyar Hadtudományi Társaság Csata- és Hadszíntérkutató Szakosztálya, ahol azt a célt tűztük magunk elé, hogy a katonai események terepen fellelhető nyomait felkutassuk, és összevetve az írott forrásokkal, meghatározzuk az esemény helyszínét, és a feltárt nyomok alapján pontosítsuk a történelmi adatokat. Ennek érdekében különböző korokban vívott harcok helyszínét vizsgáltuk át, hogy megállapítsuk az egyes időszakok leletmintázatának sajátosságait és az abból levonható következtetéseket. A legfontosabb eszköz a kutatásaink során a fémkereső műszer volt, mivel a harcok során jelentős mennyiségű fém tárgy szóródik szét. A szakosztály munkacsoportjával azonban korábban nem vizsgáltunk 1711-nél korábbi harcok helyszíneit, mivel ez már régészeti tevékenység.¹¹ Az 1990-es évek elején végeztem műszeres terepkutatásokat a mohácsi csatátérre,¹² így a török kori összecsapás helyszínének vizsgálata nem volt idegen számomra. Zrínyi-Újvár helyszíni kutatása érdekes feladatnak ígérkezett, új tapasztalatokkal kecsegtetett. Ezért a beszélgetés végén elhatároztuk, hogy Papp Ferenchez csatlakozva, az első adandó alkalommal elmegyünk a helyszínre, hogy megnézzük Zrínyi nevezetes várának helyét.

Az első terepbejárásra 2005 májusában került sor. A Légrádi szőlőhegy legészakibb magaslatán, a vár feltételezett helyét látva, erős kétségeim támadtak, hogy jó helyen járunk-e? A helyszín a Zala megyéhez tartozó Belezna felől volt megközelíthető, de mint kiderült, közigazgatásilag a Somogy megyei Órtiloshoz tartozott. Alaposan bejártuk a fákkal és bokrokkal benőtt területet, közben GPS-el felmértem minden olyan nyomot, térszíni formát, ami a vár maradványa lehetett. Különösen a Tóth István szőlősgazda présháza előtt megfigyelt szabályos sányszerű építmény keltette fel az érdeklődésemet, ami nagyon hasonlított egy 17. századi védműre. A terepbejárás végén mégsem voltam meggyőződve, hogy a 2003-ban felállított emlékmű jó helyen áll. Volt egy árok, néhány sánc szerű földhullám, de az egész nagyon szűkösnek és jelentéktelennek tűnt ahhoz, hogy egy olyan erősség maradványa legyen, amit 60 000 töröknek három héten keresztül kellett ostromolni.

A GPS adatok kiértékelése során azonban kirajzolódott előttem a sáncrendszer maradványa, ami a helyszínen a sűrű növényzet miatt nem volt érzékelhető. Összehasonlítva a várról készült korabeli alaprajzzal, már nem volt kétséges, hogy a Zrínyi

¹¹ Négyesi 2010.

¹² Négyesi 1994.

által építtetett erősség tényleg az általunk bejárt területen állt.¹³ A következő év elején megalakítottuk a kutatócsoportot a Nemzetvédelmi Egyetemen, melynek vezetésére Padányi József ezredest kértük fel.¹⁴ Májusban a beleznai polgármesteri hivatalban Pécsi József polgármester kezdeményezésére megbeszélésre került sor, melyen részt vett Holló József altábornagy a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója, Lugosi József ezredes a Hadtörténeti Múzeum igazgatója, Vándor László régész, a Zala Megyei Múzeumok Igazgatóságának igazgatója, Padányi József ezredes, Papp Ferenc alezredes, Hausner Gábor őrnagy és jómagam. Feltett szándékunk volt megkezdeni a terepkutatásokat 2006 nyarán. Ehhez az egyetem részéről megkaptuk a támogatást, és Szabó Miklós altábornagy, rektor engedélyezte katonai vezető szakos hallgatók részvételét, valamint fedezte ennek költségeit. Pécsi József polgármester vállalta, hogy szállást ad az iskola épületében. Régészeti lelőhely lévén, a döntő szót Vándor László régésznek kellett kimondani, azzal, hogy múzeumigazgatóként megkéri az engedélyt a feltárások megkezdésére. Az ehhez (a leletanyag restaurálására és a dokumentáció elkészítésére stb.) szükséges költségek biztosítását Holló altábornagy, a HM HIM főigazgatója vállalta.

Időközben az is tisztázódott, hogy mivel a vár területe Somogy megyéhez tartozik, ezért az engedélyt a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságának kell megkérni. Költő László régész, igazgató a kezdetektől fogva támogatta a kezdeményezést, és az ásatási bizottság engedélyezte a kutatást. A feltárás vezetője Vándor László lett. Az első évben, 2006-ban azonban személyesen nem tudott részt venni, ezért Szakács Gyulát, a Zala Megyei Múzeumok Igazgatóságának régésztechnikusát küldte a helyszínre. Egy vázlaton jelölte meg, hol kellene átvágnunk a vár feltételezett sáncát.

A kutatótáborban az egyetem állományából 9 hallgató vett részt Németh András főhadnagy vezetésével. A feltárásról korábban tájékoztattam Nováki Gyulát, a magyar várkutatás szaktekintélyét, aki vállalta, hogy naponta leutazik Beleznára és szakmai tanácsokkal segíti a munkát. A helyszínen kiderült, hogy a Vándor László javasolta sáncátvágást kéziszerszámokkal lehetetlen végrehajtani. Ezért az elsődleges cél egy kutatóárok kiásása volt, abban a reményben, hogy kirajzolódnak a vár védelmi létesítményeinek struktúrái, amit a talaj rétegszerkezete őrizhetett meg. El is készült a kutatóárok a Nováki Gyula által megjelölt helyen, ám az ott talált nyomok jóval a 17. század előttinek bizonyultak. Emellett több helyen vettünk mintát talajfúróval, ami vitatható eredményt hozott.

13 Hausner, Négyesi, Papp 2005; Hausner, Négyesi, Papp 2006.

14 Megalakulásakor a Zrínyi kutatócsoport tagjai voltak: Padányi József (ZMNE), Négyesi Lajos (ZMNE), Papp Ferenc (ZMNE), Németh András (ZMNE), Kállai Attila (ZMNE), Szabó András (ZMNE), Dénes Kálmán (ZMNE), Bartha Tibor, Hausner Gábor (HM HIM). A munkába utóbb külső tagként bekapcsolódott Harald Pöcher (Ausztria). Ki kell emelnem Padányi József ezredes (később vezérőrnagy) szerepét, aki kezdettől fogva részese volt a kutatásoknak, és egyre nagyobb részt vállalt a táborok megszervezésében, a kutatói közösség összetartásában és bővítésében. Nagy hangsúlyt helyezett a helyi kapcsolatok fejlesztésére, melynek eredményeként erős támogatói háttér alakult ki. A ZMNE megbízott rektoraként az egyetem erőforrásaival is segítette a várkutatást. Annak ellenére, hogy a Nemzeti Községi Egyetem csak részben vette át a Zrínyi-hagyományokat, rektorhelyettesként továbbra is szívügye volt a kutatások folytatása és az eredmények megismertetése a történész közösséggel és a társadalommal. Ennek érdekében megalakította a Ludovika-történeti Kutatóműhelyt, mely a továbbiakban bázisa lett a tudományos munkának.

Kezdetben tehát arra koncentráltunk, hogy a vár védelmi létesítményeit lokalizáljuk. Igyekeztünk az ezeket jelző terepformákat azonosítani és összevetni az Esterházy Pál hagyatékában fennmaradt korabeli színezett térképvázlat és a védekezésben részt vett Jacob von Holst császári hadmérnök ábrázolásával. Az erdős területen a dombok és horhosok között komoly kihívás volt egy szabályos rendszer nyomait felismerni. A másik problémát az jelentette, hogy a földsáncokat a helyszínen kitermelt földből építették, ami a lerombolása után szétomlott, és nem különbözött a domb természetes formáitól és anyagától. Meg kellett volna határoznunk azt a jelenséget, melynek azonosítása egyértelműen bizonyítja, hogy a domb valójában tudatosan épített sánc. A kutatás első napjaiban erre nem volt elképzelésünk. Esténként rendszeres megbeszéléseinken értékeltük a napi eredményeket, és kerestük a módját, hogyan tudnánk megtalálni a vár újabb részletét. E megbeszélések során arra a felismerésre jutottunk, hogy nem a várat kell keresnünk, hanem az ostrom nyomait. Mivel az összecsapásokban meghatározó szerepet játszottak a tűzfegyverek, ezek lövedékei még ott rejtőzhetnek a területen.

Ezt követően a harctérkutatás módszereivel, elsősorban fémkereső műszeres átvizsgálással, a területen nagy számú puska golyót és gránátrepeszt találtunk, miután a kutatást kiterjesztettük a vár területén kívülre. A leletek előkerülési helyét vázlaton rögzítettük, ami kirajzolta az ostromterületet, ez pedig auraként vette körül a vár helyét. Fokozatosan egy jelentős összecsapás képe rajzolódott ki. Mivel ezen a területen a török korban csak Zrínyi-Újvár 1664. évi ostroma volt ehhez fogható, így a harcok maradványa jelezte és bizonyította a vár létezését és helyét. A továbbiakban az ostromterület szisztematikus átvizsgálására koncentráltunk. A korabeli hadmérnöki vázlatok viszonylag pontosan ábrázolták a török ostromárkok rendszerét, azonban lényegesen nagyobbak rajzolták a valóságnál. A hátsó határán az ágyúsáncok álltak, így az elsődleges célunk ezek helyének meghatározása lett.

A szervezett helyszíni feltárás: hadszíntérkutatás és ásatás kéz a kézben

2007 nyarán a következő kutatótáborban az ostromterület nagyságának meghatározása érdekében a vártól egyre távolabb eső területeket vizsgáltunk át. Reméltük, hogy az ostromterület hátsó határán megtalálhatjuk az ágyúsáncokat. 2008 tavaszán az MH tűzszerészei speciális bombakereső magnetométerrel kutatták át a területet, melynek eredményeként nagyméretű mozsárbomba-repeszek kerültek elő. Ekkor találtuk az első ágyúgolyót is eredeti helyzetben, és a nyári kutatások során sikerült azonosítani egy ágyúállás helyét, ami szerepelt a hadmérnöki vázlaton is. 2008 nyarán a vár belső területén a Bertók Gábor régész vezetésével végrehajtott talajradaros mérés egy nagyobb méretű épület nyomát jelezte. 2010-ben Vándor László és Költő László régészek vezetésével megkezdődött a várudvar régészeti feltárása, ami igazolta az épület létét. A felszín alatt 10-20 cm-es mélységben már a vár leégett épületeinek nyomai rejtőztek. Az ásatások során számos kályha omladéka és díszes kályhacsempék kerültek elő.¹⁵

15 Vándor 2014; Padányi József, Kis, Péter Ernő: Az eltűnt vár: Zrínyi-Újvár ásatása a Mura folyó mentén. Emlékhelyek üzenete. MR 1 Kossuth Rádió 2010. június 6. 08.00–08.30.

A szakszerű régészeti munka feltárta a vár udvarán álló épületek nyomait, azonban csak a leégésük jelezte egy erőszakos eseményhez kapcsolódó megsemmisítést. Az 1664-es nagy ostrom nyomait a harctérkutatás tárta fel és hitelesítette. Szeretném azt hinni, hogy az általunk alkalmazott eljárás sikere szerepet játszott abban, hogy manapság a várkutatások fontos része lett a környező terület fémkereső műszerrel történő átvizsgálása, az ostromok nyomainak megkeresése.

A kutatások során, a kezdetektől törekedtünk arra, hogy „nem romboló” módszereket alkalmazzunk. Ilyen volt a terület topográfiai felmérése, amit a ZMNE térképész szakemberei végeztek Kállai Attila őrnagy vezetésével,¹⁶ a talajfúrásos vizsgálat, a fémkereső műszeres átvizsgálás. A magnetométer és a talajradar alkalmazásával viszonylag pontosan meghatározható jelentős méretű talajmozgatás nélkül a kutattott objektum maradványa és jelen esetben a hozzá kapcsolódó katonai esemény nyoma. 2013-ban a területről lézeres terepszkennerrel (LiDar) nagy felbontású domborzati felvétel készült, ami kirajzolta azokat a szabályos földműveket, melyek a vár védelmi létesítményeinek maradványai.¹⁷

A kutatás kezdeti időszakában érezhető volt a régész szakemberek idegenkedése a fémkereső műszer alkalmazásától. Egy ásatáson hasznos lehet a detektor a kidobott föld átvizsgálása során, de egy régészeti szelvényben nem a fémtárgyak felkutatása az elsődleges. Az 1990-es évektől nagyobb számban elterjedő fémkereső műszereket a kincskeresők alkalmazták a régészeti lelőhelyek kifosztására. A harcterek kutatása során azonban nincsenek régészetileg kutatható rétegek, hanem az esemény nyomát a felszínre szóródó lövedékek, töltényhüvelyek, fegyverdarabok leletmintázata őrzi. Ennek felkutatására a leginkább alkalmas eszköz a fémkereső műszer. Az, hogy a 2010-es ásatásokat megelőzően már eredményes kutatást tudtunk folytatni a területen, nem kis részben annak volt köszönhető, hogy Költő László igazgató felvállalta, hogy évről-évre megkéri az ásatási engedélyt a lelőhelyre. Így tudtunk egy régészeti lelőhelyen nem hagyományos kutatási módszereket kipróbálni és alkalmazni. A régészeti kutatásokban ebben az időben kezdtek megjelenni a nem romboló módszerek, így a Bertók Gábor által 2008-ban Zrínyi-Újvár területén végrehajtott magnométeres és talajradaros felmérés Magyarországon az egyik első ilyen vizsgálat volt.

Vándor László, az ásatást vezető régész a kutatás egyik legfontosabb feladataként a vár kútjának megtalálását jelölte meg. A várudvar nyugati oldalán egy nagy méretű bemélyedést figyelt meg, melynek feltárása 2013-ban kezdődött meg, de kezdetben nem hozott meggyőző eredményt. 2016-ban az ORFK helyszínelő szakemberei talajradaros méréssel kimutatták, hogy 6–14 méteres mélységben mesterséges objektum rejtőzik a föld alatt. A következő évben folytatódó kútfeltárás során 6 méteres mélységben megtalálták a kútbélés deszkamaradványait, a kútból pedig számos régészeti lelet került elő.¹⁸

Sokat tanultunk, és voltak tévedéseink is. Először a Tóth István préháza előtti szabályos teraszprofilt a várárokbba telepített sánc maradványának gondoltuk. Ez volt az egyik olyan objektum melynek azonosítása a helyszíni kutatások folytatására inspirált.

16 Kállai 2016.

17 Padányi, Németh, Négyesi, Szabó 2020; Padányi, Németh, Négyesi, Szabó 2021.

18 Költő, Vándor, Varga 2018.

Azután kiderült, hogy ez a Kanizsáról a hídhöz vezető út megerősített töltése, ami valószínűleg Zrínyi korában készült, de nem a vár védelmi létesítményeinek a része. Hosszú ideig úgy gondoltam, hogy a vár kútja nem a Vándor László által megjelölt helyen van. Már elkezdődött a kút feltárásának első szakasza, amikor egy újabb geofizikai mérést kértem talajellenállás mérővel az emlékmű környékére. Ez kirajzolt egy kerek objektumot, amiről a fúrás kiderítette, hogy egy magasabb ásványianyag-tartalmú homokbuborék. A mérés szépen mutatta a centrumtól kifelé fokozatosan csökkenő vastartalmú rétegeket. Hozzá tartozik ehhez, hogy a kút feltárására is két fázisban került sor. Először kb. 4 méteres mélységig kiásták a bemélyedést, azonban elég sok újkori cserép volt a rétegben, így leállt a munka. Ekkor azt gyanítottam, hogy csak egy víztároló gödör maradványa. Amikor a vár területének talajradarral történő átvizsgálására meghívtuk az ORFK helyszínelő csoportját, felmerült, hogy csinálhatnának egy mérést a kútnál is. Csakhogy a műszert, ami úgy néz ki, mint egy fűnyíró, vízszintes felületen kell végig tolni, ahhoz, hogy értékelhető eredményt adjon a mérés. A kút helyén egy nagy gödör volt, amit ideiglenesen vékony gerendákkal és deszkákkal fedtek le. Ezt bontottuk meg és rögtönöztünk egy keretet, melyen két pallót fektettünk keresztbe és ezen tolt a műszert a kezelője. Elég merész akrobata mutatvány volt, de a mérés azt mutatta, hogy 14 méter mélyen valamilyen mesterséges struktúra van. Ezután kezdődött el a kút valószínű feltárása, de csak akkor hittem el, hogy ez Zrínyi kútja, amikor a dendrokronológiás¹⁹ vizsgálat igazolta, hogy a faanyag 17. századi. Vándor Lászlónak lett igaza.

A vár sáncszerkezetének azonosítása a különböző kutatási módszerek összehangolt alkalmazásának volt köszönhető. Jól példázza ezt az eset, amikor 2012 nyarán Padányi József vezetésével Németh András és Szabó András a vár sáncát vizsgálta mélykeresővel, hogy a becsapódott ágyúgolyókat felkutassa. Ennek során az egyik helyen több lövedék is előkerült. Ennek kiásása során hamuval kevert vörös színű, égett agyagréteget figyeltünk meg. Mivel a vár leégett épületeinek feltárása során hasonló rétegek bukkantak elő, így joggal feltételeztük, hogy ez a sánc leégett faszerkezetének nyoma. A gyanú megerősítését a magnetométeres mérés jelentette, mely több méter hosszan kimutatta az égett agyagréteg nyomát. 2013-ban a nyári feltárás során Költő László régész vezetésével sikerült megtalálni a vár keleti sarokbástyájának elszenesedett faszerkezetét, ami a vár létének egyértelmű bizonyítéka volt.²⁰

A kutatások nem csak a várra koncentrálnak. 2016–2018 között Murakeresztúr térségében a vár védelmi rendszeréhez tartozó árokrendszert,²¹ 2019-ben pedig a Visszafolyó patak átjáróját biztosító őrtorony helyét sikerült azonosítanunk.

Anyagvizsgálatok, kísérleti régészet és levéltári kutatások

2008-ban a vár területén végzett földmunkák során nagyméretű ágyúgolyók kerültek elő, melyekről az alaposabb vizsgálat megállapította, hogy lőporral töltött mészárbombák. A töltetből vett anyagminták vizsgálata jelezte, hogy a lőpor mára elvesztette a robbanó képességét, így végül egy 35 és egy 17 cm-es bombát kettévágtunk.

19 A faanyag évgűűrű szerkezetének vizsgálatán alapuló kormeghatározási módszer.

20 Költő, Négyesi, Bertók, Padányi, Szabó 2014.

21 Padányi, Négyesi, Nagy 2019.

Az így készült metszet megmutatta a török kori mozsárbombák szerkezetét, a lőporból vett minta pedig az anyag összetételét.²²

A kutatások során talált vas és ólom leletek anyagszerkezetének vizsgálata a korabeli gyártástechnikáról adott információkat. Bartha Tibor nyugállományú ezredes, a Haditechnikai Intézet korábbi igazgatója vette fel a kapcsolatot a Miskolci Egyetem Anyagtudományi laborjával, és koordinálta a vizsgálatokat.²³

Zrínyi-Újvár fontos eleme volt a Muraköz védelmének. Szervesen illeszkedett a Mura partján épített őrtornyok sorába, ahonnan az oda vezényelt őrség, ha török betörést észlelt jellövő mozsarak hangjával riasztotta a várban állomásozó csapatokat. 2020 nyarán Padányi vezérőrnagy szervezésében egy kísérletet folytattunk le annak érdekében, hogy megállapítsuk azt a távolságot ameddig normál nappali viszonyok között a jelző lövés elhallatszott.

Az ólom lövedékeken azonosítható deformációk kapcsán vetődött fel annak a lehetősége, hogy ezek alapján következtethetünk a lövés távolságára és a lőportöltet nagyságára. 2022 nyarán került sor a kísérletre, melynek során Németh Balázs, a NKE HHK adjunktusa és a Magyar Elöltöltő-Fegyveres Lovászok Szövetségének elnöke korabeli fegyver replikákkal az eredeti helyszínen a várakok oldalfalába adott le próbálövéseket különböző nagyságú lőportöltettel.²⁴

2010-ben Hausner Gábor kutatói ösztöndíjjal a várral kapcsolatos levéltári forrásokot kutatta a Bécsi Hadilevéltárban (*Kriegsarchiv*), azonban csak a korabeli iktatókönyv örökölte meg az azóta megsemmisült dokumentumok rövid leírását. A Hadtörténeti Intézetben török kort kutató kollégáink,²⁵ Domokos György és Kelenik József alezredes rendszeresen érdeklődtek Zrínyi-Újvár kutatásának eredményeiről. Egy alkalommal meginvitáltuk őket egy helyszínbejárásra. A történész kollégáknak láthatóan élményt jelentett megismerkedni a vár és az ostrom dimenzióival. Miután visszatértünk mindketten hozzáfogtak a források újra értékeléséhez, amiben a terepen tapasztaltaknak jelentős szerepe volt. A kirándulás eredményeként több tanulmányuk is megjelent. A közös munka során derült ki, hogy Grazban fontos dokumentumok lehetnek, ugyanis a stájer rendekkel Zrínyi folyamatosan kapcsolatban volt és támogatták a vár felépítését is. A problémát az jelentette, hogy tudomásunk szerint a tartományi levéltárban még nem voltak feldolgozva az 1650-es évek utáni iratok. Padányi József ezért 2012-ben felvette a kapcsolatot a grazi Stájerországi Tartományi Levéltárral, azt kérve, hogy segítsék a várral kapcsolatos kutatásokat. Ennek érdekében személyes utaztunk Grazba, ahol a levéltár igazgatója bemutatta dr. Leopold Toifl urat, a korszak anyagainak referensét, aki jelezte, hogy ez régi információ, mert már kutatható az anyag. Felajánlotta, hogy kigyűjti és másolatban megküldi mindazon dokumentumokat, ahol Zrínyi-Újvár említésre került. Miután megkaptuk a dokumentumok másolatát, Csóka Ferenc ny. alezredes, levéltáros fordította le a dokumentumokat. Ezek főként a napi ügyintézés dokumentumai voltak és lényeges adatokat nem tartalmaztak.

22 Négyesi 2010b.

23 Bartha 2019.

24 Németh, Padányi, Hamza 2023; Németh, Padányi, Hamza 2024.

25 2010-ben Hausner Gábor a *Hadtörténelmi Közlemények* főszerkesztőjeként dolgozott a HM HIM-ben, én pedig a Hadirégész osztályt vezettem ugyanott.

Zrínyi-Újvár: a hagyományteremtés és -ápolás példája

A történeti kutatások megítélésének egyik meghatározó eleme társadalmi hasznossága. Az egyéni vagy csoportos kutatómunka akkor kap igazán értelmet, ha találkozik egy közösség igényével és támogatásával. Zrínyi-Újvár feltárása és az eredmények beillesztése a helyi közösségek hagyományaiba ennek egy szép példája.²⁶

A vár területén méltó emlékhely kialakítását hosszú ideig hátráltatta a jugoszláv határ közelsége, ami a határőrizeti rendszabályok miatt erősen korlátozta a területen való mozgást. Ennek ellenére az 1970-es években nagykanizsai természetjárók a terület egy magasabb pontján elhelyeztek egy kőoszlopot, mivel úgy vélték, ott állt a vár bástyája. Később a várudvarban egy vasból készült zászlós kopja került felállításra. Az építő mester tekintélyes méretű alapgyödröt ásott, ami lehetővé tette a helyszínen régészeti felügyeletet gyakorló Vándor Lászlónak, hogy azonosítsa a vár leégett épületeinek maradványait és még kályhacsempe töredék is előkerült. A 2003-ban felépített emlékmű az emléktáblával méltó emlékhellyé tette a várudvart, ami alkalmas teret adott a megemlékezésekre is.

A beleznai önkormányzat és a NKE közös pályázatának eredményeként a várhoz vezető út mellé tájékoztató táblák kerültek, és a település volt iskolájában egytermes állandó kiállítás készült. Itt látható a vár ostromát bemutató terepasztal, melyet a Bólyai Makett Klub tagjai készítettek. Az avatásán R. Várkonyi Ágnes történész akadémikus mondott beszédet.²⁷ A várkút feltárásának befejezése után Vándor László tervei alapján, a Zalaerdő által biztosított faanyagból felépült a kútház rekonstrukciója, amit 2020. június 10-én ünnepélyes keretek között avattak fel.²⁸ 2022-ben a téli hadjárat útvonalát jelölő emléktábla-sor első darabját az 2003-ban felépített emlékművön helyeztük el.²⁹

2007-ben Papp Ferenc alezredes kezdeményezésére a helyi önkormányzatok és az érintett szervezetek szándéknyilatkozatot írtak alá a „Zrínyi-Újvár Várjáték és Kulturális Bemutató” évenkénti megrendezésére, melyet váltakozva magyar és horvát települések a házigazdái.³⁰ Az első rendezvényre Órtiloson 2007-ben került sor, amit váltakozva, Magyarországon és Horvátországban, mindig más településen, követte a többi. Néhány éves kihagyás után, 2024-ben újra indult a program.

Padányi vezérőrnagy több kezdeményezést indított a Honvédelmi Minisztérium vezetése irányában, hogy Zrínyi Miklós méltó szerepet kapjon a 21. századi magyar hadügyben. Ennek eredményeként sikerült elnyernie Németh Szilárd, a HM parlamenti

26 Erről részletesen Papp 2012; Jancsecz, Gigler 2012; Zágorec-Csuka 2022 és Kocsis 2025.

27 Elkészült a Zrínyi-Újvár. <https://honvedelem.hu/hirek/elkeszult-a-zrinyi-ujvar.html> (Megnyitva: 2026. 01. 29.)

28 Zrínyi-Újvár rekonstruált kútjának műszaki átadása. <https://smmi.hu/hirek/zrinyi-ujvar-rekonstrualt-kutjanak-muszaki-atadasa.html> (Megnyitva: 2026. 01. 29.)

29 Az 1664-es dicsőséges téli hadjárat hőseire emlékeztek Zrínyi-Újváron. <https://www.zaol.hu/helyi-kozelet/2021/09/emlektablat-avattak-zrinyi-ujvaron> (Megnyitva: 2026. 01. 29.)

30 Várjáték és kulturális bemutató Órtilosban. <https://kanizsamediahu.hu/hir/202409/varjatek-es-kulturalis-bemutato-ortilosban> (Megnyitva: 2026. 01. 29.)

államtitkárának támogatását, majd Móczár Gábor a NÖRI főigazgatója is felsorakozott az ügy mellé, melynek eredményeként 2022-ben Zrínyi-Újvár történelmi emlékhely lett. Március 18-án került sor a történelmi emlékhelyet hirdető sztélé avatására.³¹

2023. június 30-án Zrínyi hagyományok horvátországi ápolói állítottak emléktáblát Zrínyi-Újváron, horvát–angol–magyar nyelvű szöveggel.³² A kölcsönösség jegyében Padányi vezérőrnagy kezdeményezésére a Nemzeti Községi Egylet rektora magyar nyelvű emléktáblát helyezett el Donja Dubrava közelében, a Mura partján álló Zrínyi-emlékművön.³³

2008 áprilisában kiállítást rendeztünk a ZMNE-n a kutatás során előkerült tárgyakból, valamint tablókon mutattuk be a vár történetét. 2020-tól a NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán folytatódott a kiállítások sora, melyek létrehozása Hausner Gábor és Padányi József munkáját dicséri. 2020-ban a *Zrínyiek a haza szolgálatában* címet viselő kiállítás a költő-katona Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulója alkalmából,³⁴ 2022-ben Padányi vezérőrnagy és Németh Balázs adjunktus gyűjteményének műtárgyaiból, valamint a vár kutatása során előkerült leletekből.³⁵

A helyszíni munka során jó személyes kapcsolatunk alakult ki a Zrínyi-hagyományok ápolásában érintett települések polgármestereivel és lakóival: beleznaiakkal, őrtilosiakkal és murakeresztúriakkal. A kutatótáborokban a helyiek vendégszeretetét élveztük. Az ostromterület egy részét birtokló Tóth István nyugalmazott mozdonyvezető, vendéglátónk és támogatónk volt, engedélyezte a földterület átvizsgálását. Hasonlóan szívesen fogadott bennünket a szomszédja, Pokecz Kovács Gábor is. A kutatótáborok rendszeres programja lett, hogy Őrtilosban Kunosné Marika polgármesternél vendégeskedtünk. Meghívást kaptunk születésnap rendezvényre, borkóstolóra, falusi bálba. Beleznán kezdetben Pécsi József látta vendégül „törvényes hajlékában” a várkutató katonákat, később Jancsecz Lajos polgármester szervezett kerti partit az iskola udvarán, horgászatot a tónál. Kocsis Edit művelődésszervező, fáradságot nem ismerve szervezte a tájékoztató programokat, és maga is részt vett a terepi kutatásban. Kővágó Károly nyugállományú határőr ezredes rendszeresen elkísért bennünket horvátországi útjainkra, ahol ő tolmácsolt. Marijan Varga, Alsó-Domború (Donja Dubrava) polgármestere és a Csáktornyai Zrínyi Gárda többször volt vendéglátónk és résztvevője a programjainknak. Beleznán Kele János és családja, kezdetől fogva mindenben a segítségünkre volt, és rendszeresen vendégeskedtünk szőlőhegyi birtokán. Mindenkor számíthattunk Pávlicz Lajos murakeresztúri polgármester

31 Padányi 2022.

32 Emléktáblát avattak a határ mellett, Zrínyiújváron.
<https://www.bama.hu/helyi-kozelet/2023/07/emlektablata-avattak-a-hatar-mellett-zrinyiujvaron>
(Megnyitva: 2026. 01. 29.)

33 „Adassék tisztelet a hadvezér és költő Zrínyi Miklósnak!”
<https://www.uni-nke.hu/hirek/2024/06/25/adassek-tisztelet-a-hadvezer-es-kolto-zrinyi-miklosnak>
(Megnyitva: 2026. 01. 29.)

34 Zrínyiek a haza szolgálatában.
<https://www.uni-nke.hu/hirek/2020/09/30/zrinyiek-a-haza-szolgalataban> (Megnyitva: 2026. 01. 29.)

35 A 17. század hadviselésének tárgyi emlékei – kiállítás a HHK-n.
<https://hhk.uni-nke.hu/hirek/2022/04/28/a-17-szazad-hadviselesenek-targyi-emlekei-kiallitas-a-hhk-n>
(Megnyitva: 2026. 01. 29.)

támogatására, Kelei Zita (Órtilos) és Palotai Hajnalka (Zákányfalu) polgármesterek segítségére is. Ausztriából Harald Pöcher vezérőrnagy, Szlovéniából Zágorec-Csuka Judit támogatta munkánkat. Nélkülük nem tudtuk volna sikeresen végezni kutatásunkat, és nem lehet ápolni a helyi Zrínyi-hagyományt.

Zrínyi-Újvár a kutatás eredményeinek fényében

A kutatás kezdetén, 2005-ben Perjés Géza, Vándor László és Hrenkó Pál írásai ellenére sem tekinthettük bizonyítottnak a vár elhelyezkedését. A vár helyszíni vizsgálata során fellelt sok-sok ólom puskagolyó, ágyúgolyó és bombarepesz, az udvar, a kút és a sarkantyú bástya régészeti feltárása felrajzolta Zrínyi-Újvárt a magyar történelem és régészet tablójára. Mára a várfalak pusztulása ellenére vizuálisan is előttünk áll a védelmi rendszer képe. Elkészült a vár makettje, 3D megjelenítése, valamint 2015-ben a Kállai Attila alezredes tervei alapján a Térképészeti Intézet által gyártott dombortérkép, mely kereskedelmi forgalomba is került. Történészek, hadtörténészek, műszakiak, térképészek és régészek példás összefogása eredményeként napjainkban nem csak Zrínyi-Újvár földrajzi koordinátáit, elhelyezkedését és védműveit ismerjük, hanem pontosabban áll előttünk a vár szerepe és jelentősége Zrínyi török elleni terveiben, életművében.³⁶

Raimondo Montecuccoli császári fővezér az ostromra visszaemlékezve arról írt, hogy meglepte a vár kis mérete. „Amikor valaki bement a várba, meg kellett kérdeznie, tulajdonképpen hol van az erőd; a katonák közönségesen juhakolnak hívták.”³⁷ A magyar történetírás a juhakol elnevezést sérelmezve, évtizedeken keresztül számos érvet szegezett szembe Montecuccoli véleményével, anélkül, hogy valós információk álltak volna rendelkezésre a vár méretéről és védelmi rendszeréről.

Kutatásaink nyomán úgy véljük, Zrínyi-Újvár legfontosabb feladata a Mura átkelőjének védelme volt. Az erősség ezen túl, állandó helyőrségként is szolgált, így kiinduló pontja lett a török területre indított portyáknak. Zrínyi katonái a vár körül fekvő terület egyre nagyobb részét vonták az ellenőrzésük alá, ami Zrínyi birtokát gyarapította. A korabeli hadmérnöki vázlatokon felismerhető, hogy nem csak katonai, hanem gazdasági létesítmények is készültek. Murakeresztúrnál a Zrínyi-árok több hektár erdőt határolt le. A vár körüli földeket megművelték, a keleti oldalon halastavat ástak. 1663-ban malom is épült, ami a kor egyik legdrágább beruházása volt, azonban a gazdasági befolyás kiterjesztésének alkalmas eszköze, hiszen azoknak a településeknek, melyek ide jártak örletni, egyfajta kereskedelmi központot is jelentett. Ehhez járult még az átkelőhelyen szedett vám is.

A vár védelmi rendszerében Zrínyi gondolatai nyertek valós formát, és a gyakorlat megmutatta, hogy jól működik az általa alkotott rendszer. Nem egy meglévő erősséget fejlesztett tovább vagy alakított át, ahol a struktúrát meghatározta egy korábbi elgondolás, hanem nulláról indulva megalkotott egy új rendszert.

36 Számos tanulmányban újságcikkben és konferencián számoltunk be az eredményeinkről. 2012-ben jelent meg az addigi kutatási eredményeket összefoglaló első kötet *Zrínyi-Újvár emlékezete* címmel. A kutatás előrehaladtával 2019-ben újabb tanulmánykötetet publikáltunk, amelynek angol nyelvű kiadása 2020-ban látott napvilágot. Ezeket lásd alább, a *Bibliográfia* című fejezetben.

37 Montecuccoli 2019, 214.

1. ábra.

Zrínyi-Újvár és környéke egy LIDAR felmérésen alapuló kompozit domborzati térképen

(Kállai Attila alezredes munkája)

Jelmagyarázat:

- A: A vár udvara az emlékművekkel. A régészeti feltárás épületek nyomait hozta felszínre, valamint itt volt a vár kútja, melynek helyét a rekonstruált kútház jelzi.
- B: A vár sáncának külső oldala. Több nagy űrméretű ágyúgolyó került elő a mélykeresős kutatás során, valamint a magnetométeres felmérés segítségével sikerült a vár sáncának leégett faserkezetét kimutatni, majd egy szakaszon feltárni.
- C: A vár egykori szárazárkának egy szakasza, ahol a korabeli fegyverek replikáival a kísérleti lövések végrehajtásra kerültek.
- D: Az ostromterület hátsó határán, egy terasz szerűen kialakított ágyúállást sikerült lokalizálni, ahonnan a Mura hídját lőtték az ostromlók.
- E: A Visszafolyó-patak gátja, ahol megtaláltuk egy korabeli őrtorony nyomait. A bekeretezett területen a fémkereső műszeres kutatás az ostromhoz kapcsolódó leletanyagot tárt fel.

Zrínyi-Újvár önmagában az átkelőhely biztosítására volt alkalmas. Zrínyi sem gondolt róla többet, de felismerte, hogy jelentős török erők csak akkor indíthatnak támadást a Muraköz ellen, ha sikerül birtokba venniük a kakonyai átkelőt. Kedvező fekvése miatt 1664-ben a Dráva-menti hadjárat bázisa volt, és a gyülekezés időszakában biztosította a keresztény sereg táborozását. Zrínyi-Újvár több volt, mint a Szent Mihály hegy végébe épített sánc. Ez csak az egyik fontos eleme volt annak a védelmi

rendszernek, amit Zrínyi a terep adta lehetőségek kihasználásával és a szükséges mértékben történő átalakításával létrehozott.

Az elmúlt két évtized kutatómunkájának köszönhetően sikerült azonosítani és ismertté tenni Zrínyi Miklós Mura menti várát, mely a mai Magyarország területén az egyedüli épített emlék, ami a keze nyomát viseli. A fent leírtak és az itt következő impozáns bibliográfia együtt nyomatékosítja Pálffy Géza akadémikus értékelését, aki szerint Zrínyi-Újvár elmúlt két évtizedes kutatása „sikertörténet”.³⁸

Bibliográfia³⁹

Könyvek

1. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) 2012. *Zrínyi-Újvár emlékezete*. Budapest: Argumentum Kiadó.
2. Hausner Gábor, Németh András (szerk.) 2019. *Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán*. Budapest: Dialóg Campus.
3. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.) 2020. *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. Budapest: Dialóg Campus.
4. Padányi, József; Hausner, Gábor; Négyesi, Lajos; Dragutin, Feletar; Petar, Feletar; Hrvoje, Petrić 2021. *Utvorba Novi Zrin na Muri*. Čakovec: Meridijani izdavačka kuća.
5. Padányi József, Négyesi Lajos, Hausner Gábor, Dragutin, Feletar, Petar Feletar, Hrvoje Petrić, Kovácsné Kővágó Anna (S. a. r.) 2022. *Zrínyi-Újvár a Mura mentén. A legújabb kutatások tükrében*. Murakeresztúr, Zrínyi Kadétok Hagyományőrző Egyesület.

Könyvfejezetek, tanulmányok, ismeretterjesztő cikkek

1. Hausner Gábor, Négyesi Lajos, Papp, Ferenc 2005. „Juhakol” a szőlőhegyen. Kísérlet Zrínyi-Újvár helyzetének meghatározására. *Hadtörténelmi Közlemények*, 118 (3): 835–862.
2. Hausner, Gábor; Négyesi, Lajos; Papp, Ferenc 2006. „Tor” usred vinograda na brijegu. *Podravina: Casopis za multidisciplinarna istrazivanja*, (10): 28–49.
3. Négyesi Lajos 2006a. A csata- és hadszíntérkutatás módszereinek alkalmazása Zrínyi-Újvár kutatása során. *Hadtudomány*, 16 (3): 128–130.
4. Négyesi Lajos 2006b. A Zrínyiek Karthágója. *Élet és Tudomány*, (20): 620–622.

³⁸ Pálffy 2022, 64.

³⁹ Az elmúlt húsz év során Zrínyi-Újvár feltárásával kapcsolatban készült publikációk az alábbiakban nem a szerzők ABC sorrendjében következnek, hanem – a kutatás előrehaladását dokumentálendő – időrendbe sorolva.

5. Négyesi, Lajos; Németh, József; Padányi, József 2007.
We have been looking for the siege tracks of Newfort of Zrínyi. 1–3.
 Belezna Község honlapján közzétett online publikáció Zrínyi-Újvár
 1664-es ostromának kutatása körében.
6. Domokos György, Hausner Gábor 2008. Zrínyi-Újvár és ostroma
 Jacob von Holst helyszínrajza tükrében.
 In. G. Etényi Nóra, Horn Ildikó (szerk.): *Portré és imázs. Politikai propaganda és
 reprezentáció a kora újkorban.* 241–264. Budapest: L'Harmattan.
7. Padányi József 2008. Zrínyi-Újvár ostromának nyomait kerestük.
 In. Nagyné Molnár Angelika, Radnai Márton (szerk.): *Pro Scientia Aranyérmesek
 VIII. Konferenciája. Pécs, 2006. november 23–25. Előadások.* 31.
 Budapest: Pro Scientia Aranyérmesek Társasága.
8. Négyesi Lajos 2010a. Hálózatepítés a Zrínyiek nyomán.
Élet és Tudomány, 65 (31): 966–968.
9. Négyesi Lajos 2010b. Mozsárbombák a török korból.
Élet és Tudomány, 65 (33): 1222–1224.
10. Négyesi Lajos 2010c. Zrínyi-Újvár a források és a terepkutatások tükrében.
Várak Kastélyok, Templomok
 (Történelmi és örökségturisztikai folyóirat), 6 (4): 12–15.
11. Domokos György 2011. Újabb adatok Zrínyi-Újvár építésének és pusztulásának
 történetéhez. *Hadtörténelmi Közlemények*, 124 (3): 741–773.
12. Domokos György 2012. Zrínyi-Újvár építése és pusztulása.
 In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete.* 34–65.
 Budapest: Argumentum Kiadó.
13. Hausner Gábor 2012. Zrínyi-Újvár az írott források és az ábrázolások tükrében.
 In. Varga, Szabolcs (szerk.): *„Hír a dicső tettek ragyogása”: tanulmányok a Zrínyi
 család és Szigetvár történetéből.* 121–145. Szigetvár: Szigetvári Várbaráti Kör.
14. Kelenik József 2012. Az elárult erőd. Gondolatok Zrínyiről és Zrínyi-Újvár
 katonai szerepéről.
 In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete.* 17–33.
 Budapest: Argumentum Kiadó.
15. Sudár Balázs 2012. Török források Zrínyi-Újvár bevételeéről.
 In. Hausner Gábor (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete.* 66–70.
 Budapest: Argumentum Kiadó.
16. Vándor László 2012. Előzetes jelentés Zrínyi-Újvár 2011–2012. évi
 régészeti kutatásáról és az eddigi eredményekről.
 In. Hausner Gábor (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete.* 84–99.
 Budapest: Argumentum Kiadó.
17. Négyesi Lajos 2012a. Zrínyi-Újvár a helyszíni kutatások tükrében.
 In. Varga, Szabolcs (szerk.): *„Hír a dicső tettek ragyogása”: tanulmányok a Zrínyi család
 és Szigetvár történetéből.* 147–165. Szigetvár: Szigetvári Várbaráti Kör.

18. Négyesi Lajos 2012b. Két mozsárbomba Zrínyi-Újvár 1664-es ostromából.
In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete*. 110–113.
Budapest: Argumentum Kiadó.
19. Négyesi Lajos, Padányi József 2012. Zrínyi-Újvár a hadszíntérkutatás tükrében.
In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete*. 71–83.
Budapest: Argumentum Kiadó.
20. Hausner, Gábor; Négyesi, Lajos; Padányi, József 2012. Novi Zrin u svjetlu izvora i istraživanja terena / Zrínyi-Újvár a források és terepkutatások tükrében.
In. Bene, Sándor; Zoran, Ladić; Hausner, Gábor (ured.): *Susreti dviju kultura: Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*. 189–218.
Zagreb, Horvátország: Matica Hrvatska.
21. Barkóczy Péter, Bartha Tibor, Kovács Árpád, Padányi József, Török Béla 2012. Zrínyi-Újvár 1664. évi ostromából származó vas- és ólomlövedékek anyagszerkezeti vizsgálatai. *Hadtörténelmi Közlemények*, 125 (4): 1139–1148.
22. Papp Ferenc 2012. A zrínyi-újvári emlékhely kialakítása és a Zrínyiek emlékének ápolása a régióban.
In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete*. 123–135.
Budapest: Argumentum Kiadó.
23. Padányi József 2013. Zrínyi-Újvár kutatása, a vár és környezete hasznosításának lehetőségei.
In. Hausner Gábor; Padányi József (szerk.): *Kutatások a hadtudományok és a katonai műszaki tudományok területén*. 86–134.
Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
24. Bartha Tibor 2013. Jelentés a Zrínyi-Újvár 1664. évi ostromából származó vas- és ólomlövedékek anyagszerkezeti vizsgálatairól.
In. *Uo.* 189–230.
25. Költő László, Négyesi Lajos, Bertók, Gábor, Padányi József, Szabó András 2014. Zrínyi-Újvár sáncának lokalizálása, feltárása és rekonstrukciója.
Hadtörténelmi Közlemények, 127 (1): 91–102.
26. Négyesi Lajos, Padányi József 2014. Zrínyi-Újvár kutatása a terepen.
In. Hausner, Gábor; Padányi, József (szerk.): *A Zrínyiek és a honvédelem*. 39–60.
Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
27. Vándor László 2014. Zrínyi-Újvár régészeti kutatása. Eddigi eredmények.
In. Rostás Tibor (szerk.): *Költő, hadvezér, államférfi. Zrínyi Miklós 1620–1664*. Kiállítási katalógus. 78–95. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum.
28. Padányi, József 2015. Exploring Zrin-Newcastle on the field.
In. Feletar, Dragutin; Kolaric, Juraj (eds.): *Nikola Zrinski VII. i utvrda Novi Zrin 350. godina: Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Donjoj Dubravi*. 134–154.
Zagreb: Hrvatsko vojno uciliste (HVU).
29. Padányi, József; Egresi, Zoltán 2015. Osmanli–Habsburg savařlari’nda (1663–1664) Önemli Rol Oynayan Zrínyi-Újvár’in (Zrin-Yeni Kale) Tarihi.
Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Arařtırmaları dergisi / Hacettepe University Journal of Turkish Studies, 23 (12): 271–285.

30. Dr. Kállai Attila 2016. Zrínyi-Újvár feltárásának térképészeti munkái. *Geodézia és Kartográfia*, 68 (5–6): 4–10.
31. Kállai Attila 2017. Zrínyi-Újvár feltárásának térképészeti munkái. In. Bene Sándor, Fodor Pál, Hausner Gábor, Padányi, József (szerk.): *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
32. Költő László, Vándor László és Varga Máté 2018. Őrtilos – Zrínyi-Újvár régészeti feltárása (2016–2017). Kaposvár: A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Közleményei, 195–202.
33. Padányi József, Négyesi Lajos 2018. Zrínyi Miklós tevékenysége a Muraköz katonai védelmének megerősítésében. *Műszaki Katonai Közöny*, 28 (3): 146–163.
34. Padányi József, Négyesi Lajos, Nagy László 2018. A Zrínyi-árok azonosítása. Egy 1662-ben épített műszaki záróelem. In. Varga, Máté; Szentpéteri, József (szerk.): *Két világ határán. Természet- és társadalomtudományi tanulmányok a 70 éves Költő László tiszteletére*. 241–253. Kaposvár: Rippl-Rónai Múzeum.
35. Bartha Tibor 2019. Szemelvények a Zrínyi-Újvárnál talált leletek anyagvizsgálatainak eredményeiből. *Hadtudományi Szemle*, 12 (különszám): 27–49.
36. Padányi, József; Ondrék, József 2019. Examining lead bullets from the siege of Novi Zrin in 1664. *Journal of Conflict Archaeology*, 14 (1): 58–77.
37. Szem Géza, Hausner Gábor 2019. Zrínyi-Újvár kutatásának története. In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.): *Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán*. 9–21. Budapest: Dialóg Campus.
38. Czigány István 2019. A Muraköz oszmánellenes védelmi rendszere és Zrínyi-Újvár. In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.): *Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán*. 25–40. Budapest: Dialóg Campus.
39. Hausner Gábor, Szem Géza 2019. Zrínyi-Újvár építése és ostroma az írott források és a korabeli térképvázlatok tükrében. In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.) 2019. *Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán*. 41–58. Budapest: Dialóg Campus.
40. Kállai Attila 2019. A hadirégészeti kutatások térinformatikai alapjai, különös tekintettel Zrínyi-Újvár környezetének retrospektív térinformatikai modellezésére. In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.): *Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán*. 141–158. Budapest: Dialóg Campus.
41. Bartha Tibor 2019. A Zrínyi-Újvárnál talált leletek anyagvizsgálatának eredményei és értelmezése.

- In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.):
Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. 189–222.
Budapest: Dialóg Campus.
42. Négyesi Lajos 2019a. Zrínyi-Újvár stratégiai jelentősége.
In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.):
Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. 59–76.
Budapest: Dialóg Campus.
43. Négyesi Lajos 2019b. Két mozsárbomba 1664 júniusából.
In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.):
Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. 181–188.
Budapest: Dialóg Campus.
44. Padányi József, Négyesi Lajos, Nagy László 2019. A Zrínyi-árok azonosítása – Egy 1662-ben épített műszakizár-elem.
In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.) 2019.
Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. 85–106.
Budapest: Dialóg Campus.
45. Költő László, Négyesi Lajos, Bertók Gábor, Padányi József, Szabó András 2019. Zrínyi-Újvár sáncának lokalizálása, feltárása és rekonstrukciója.
In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.)
Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. 107–122.
Budapest: Dialóg Campus.
46. Vándor László 2019. A várkút feltárása.
In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.):
Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. 123–137.
Budapest: Dialóg Campus.
47. Sudár Balázs 2019. Török források Fázil Ahmed pasa nagyvezér 1664. évi hadműveleteiről.
In. Hausner Gábor, Németh András (szerk.):
Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. 77–81.
Budapest: Dialóg Campus.
48. Bartha Tibor, Török Béla, Barkóczy Péter, Padányi József 2020. Zrínyi-Újvár régészeti lelőhelyén talált vasleletek anyagvizsgálatainak eredményei.
Archeometriai Műhely, 17. 157–170.
49. Padányi József, Németh András, Négyesi Lajos, Szabó András 2020. Zrínyi-Újvár kutatása a hadirégészet eszközeivel I. rész
Haditechnika, 54 (6): 64–68.
50. Bartha, Tibor 2020. The Results of the Material Analysis of Artefacts Discovered at Zrínyi-Újvár and their Evaluation.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.):
Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire. 191–224.
Budapest: Dialóg Campus.

51. Gábor, Hausner; Géza, Szem 2020. The Construction and Siege of Zrínyi-Újvár as Reflected by Written Sources and Contemporary Sketch Maps.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 43–60.
Budapest: Dialóg Campus.
52. Czigány, István 2020. The Anti-Ottoman Defence System in Muraköz and Zrínyi-Újvár.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 27–42.
Budapest: Dialóg Campus.
53. Lajos, Négyesi 2020a. The Strategic Importance of Zrínyi-Újvár.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 61–78.
Budapest: Dialóg Campus.
54. Lajos, Négyesi 2020b. Two Mortar Bombs from June 1664.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 183–190.
Budapest: Dialóg Campus.
55. Sudár, Balázs 2020. Ottoman Sources Concerning the Military Operations Led by Grand Vizier Fazil Ahmed Pasha in 1664.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 79–83.
Budapest: Dialóg Campus.
56. József, Padányi; Lajos, Négyesi; László, Nagy 2020. Identification of the Zrínyi Ditch – An Engineer Obstacle Built in 1662.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 87–108.
Budapest: Dialóg Campus.
57. László, Költő; Lajos, Négyesi; Gábor, Bertók; József, Padányi; András, Szabó 2020. Locating, Excavating and Reconstructing the Ramparts of Zrínyi-Újvár.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 109–124.
Budapest: Dialóg Campus.
58. Vándor, László 2020. The Excavation of the Well in the Fortress.
In. Gábor, Hausner; András, Németh (eds.): *Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire*. 125–139.
Budapest: Dialóg Campus.
59. Török Béla, Bartha Tibor, Barkóczy Péter, Padányi József 2020. Zrínyi-Újvár régészeti lelőhelyén talált vasleletek anyagvizsgálatainak eredményei.
Archeometriai Műhely, 17 (2): 157–168.
60. Padányi József, Németh András, Négyesi Lajos, Szabó András 2021. Zrínyi-Újvár kutatása a hadirégészet eszközeivel II. rész.
Haditechnika, 55 (3): 67–70.

61. Padányi, József; Hausner, Gábor; Négyesi, Lajos; Dragutin, Feletar; Petar, Feletar; Hrvoje, Petrić ic 2021. *Utvorđa Novi Zrin na Muri*. Čakovec: Meridijani izdavačka kuća.
62. Padányi József 2022. Zrínyi-Újvár történelmi emlékhelyé emelésének jelentősége. *EMLÉK-ŐR*, 1: 10–15.
63. Padányi, József; Ondrék, József 2022. Miklós Zrínyi's Efforts in Strengthening the Military Defenses of Međimurje, Hungary. *International Journal of Historical Archeology*, 27. 792–816.
64. Padányi József 2023. Zrínyi-Újvár védelmének újragondolása. *Hadtudomány*, 33 (3): 64–85.
65. Németh Balázs, Padányi József, Hamza Emil 2023. Tűzfegyverek hatékonysága Zrínyi-Újvár 1664. évi ostrománál. I.: A 17. századi tűzfegyverek hatásvizsgálatának problematikája és Zrínyi-Újvár lövedékei. *Hadtörténelmi Közlemények*, 136 (3): 555–594.
66. Németh Balázs, Padányi József, Hamza Emil 2024. Tűzfegyverek hatékonysága Zrínyi-Újvár 1664. évi ostrománál. II. *Hadtörténelmi Közlemények*, 137 (1): 3–56.
67. Dr. Kállai Attila 2025. Zrínyi-Újvár környezetének katonaföldrajzi értékelése, a terep hatása Muraköz védelmére.
In. Balla Tibor, Hausner Gábor és Padányi József (szerk.):
A Syrena és a csatahajó. A Zrínyi-kutatások legújabb eredményei. 127–168.
Budapest: Ludovika.
68. Négyesi Lajos 2025. A „félreértett Zrínyi-malom” szerepe Zrínyi-Újvár komplex védelmi rendszerében.
In. Balla Tibor, Hausner Gábor és Padányi József (szerk.):
A Syrena és a csatahajó. A Zrínyi-kutatások legújabb eredményei. 183–198.
Budapest: Ludovika.
69. Németh András, Szabó András 2025. Zrínyi-Újvár öröksége diszruptív technológiákon alapuló digitális rekonstrukciójának és bemutatásának technikai lehetőségei.
In. Balla Tibor, Hausner Gábor és Padányi József (szerk.):
A Syrena és a csatahajó. A Zrínyi-kutatások legújabb eredményei. 309–362.
Budapest: Ludovika.
70. Németh Balázs, Padányi József, Hamza Emil: A tűzfegyverek hatékonysága Zrínyi-Újvár 1664. évi ostrománál. (Ballisztikai vizsgálatok indirekt megközelítéssel)
In. Balla Tibor, Hausner Gábor és Padányi József (szerk.):
A Syrena és a csatahajó. A Zrínyi-kutatások legújabb eredményei. 199–308.
Budapest: Ludovika.
71. Harald Pöcher: Zrínyi Miklós és a stratégiai előrelátás.
In. Balla Tibor, Hausner Gábor és Padányi József (szerk.):
A Syrena és a csatahajó. A Zrínyi-kutatások legújabb eredményei. 363–381.
Budapest: Ludovika.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Domokos György 2012. Zrínyi-Újvár építése és pusztulása. In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete*. 34–65. Budapest: Argumentum Kiadó.
- Eötvös Károly 1896. Zalamegye. In. *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen*. Budapest.
- Esterházy Pál 1889. *Mars Hungaricus*. (S. a. r., jegyz. és ford. Iványi Emma. Bevez. és szerk. Hausner Gábor.) (Zrínyi-Könyvtár III.) Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Hrenkó Pál 1979. Zrínyi-Újvár (Újzerinvár) helyszínrajzai nyomában. *Geodézia és Kartográfia*, (1): 122–125.
- Jancsecz Lajos, Gígler Ildikó 2012. Az Zrínyiek öröksége és Belezna. In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete*. 136–141. Budapest: Argumentum Kiadó.
- Kocsis Edit 2025. Zrínyi-Újvár társadalmi és kulturális jelentősége napjainkban. In. Balla Tibor, Padányi József (szerk.): *Ésszel, mesterséggel. Tanulmányok a 65 éves Hausner Gábor tiszteletére*. 73–100. Budapest: Alapítvány a Magyar Hadi Történetírás Támogatására.
- Montecuccoli, Raimondo 2019. A magyarországi török háborúkról. Ford. Domokos György. (Pro Militum Artibus) Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Négyesi Lajos 1994. A mohácsi csata. *Hadtörténelmi Közlemények*, 107 (4): 62–79.
- Négyesi Lajos 2010. *Csaták néma tanúi. A csata- és hadszíntérkutatás, hadtörténeti régészet fogalma és módszerei*. Budapest: HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum.
- Padányi József, Bene Sándor, Fodor Pál, Hausner Gábor (szerk.) 2017. *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
- Pálffy Géza 2022. Határok fölött. Zrínyi Miklós lojalitási és identitási. In. Hausner Gábor (szerk.): *Zrínyi Miklós és öröksége*. 53–72. Budapest: Ludovika Kiadó.
- Papp Ferenc 2012. A zrínyi-újvári emlékhely kialakítása és a Zrínyiek emlékének ápolása a régióban. In. Hausner Gábor, Padányi József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete*. 123–135. Budapest: Argumentum Kiadó.
- Perjés Géza 1965. *Zrínyi Miklós és kora*. Budapest: Gondolat.
- Petrić, Hrvoje; Feletar, Dragutin; Feletar, Petar 2001. *Novi Zrin. Zrinska utvrda na Muri (1661–1664)*. Donja Dubrava–Zagreb.
- M. Szabó Miklós 2007. *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Vándor László 1972. *A Mura-völgy magyarországi szakaszának településtörténete*. Szakdolgozat. Budapest: ELTE BTK.
- Vándor László 1992. Zrínyi-Újvár helyének kérdése, régészeti és történeti dokumentumok alapján. *Somogy*, (5): 67–71.
- Vándor László 2001. *Zala megye ezer éve. Tanulmánykötet a magyar államalapítás millenniumának tiszteletére*. (Főszerk. Vándor László.) Zalaegerszeg.
- Zágorec-Csuka Judit 2022. Zrínyi Miklós emlékezete Szlovéniában. In. Hausner Gábor (szerk.): *Zrínyi Miklós és öröksége*. 243–255. Budapest: Ludovika Kiadó.
- <https://honvedelem.hu/hirek/elkeszult-a-zrinyi-ujvar.html>
- <https://shop.hmzrinyi.hu/zrinyi-ujvar-domborterkepe-1293>
- <https://www.uni-nke.hu/hirek/2020/09/30/zrinyiek-a-haza-szolgalataban>
- <https://hhk.uni-nke.hu/hirek/2022/04/28/a-17-szazad-hadviselésenek-targyi-emlekei-kiallitas-a-hhk-n>
- <https://kanizsamedia.haz.hu/hir/202409/varjatek-es-kulturalis-bemutato-ortilosban>
- <https://smmi.hu/hirek/zrinyi-ujvar-rekonstrualt-kutjanak-muszaki-atadasa.html>
- <https://www.zaol.hu/helyi-kozelet/2021/09/emlektablalt-avattak-zrinyi-ujvaron>
- <https://www.bama.hu/helyi-kozelet/2023/07/emlektablalt-avattak-a-hatar-mellett-zrinyiujvaron>
- <https://www.uni-nke.hu/hirek/2024/06/25/adassek-tisztelet-a-hadvezer-es-kolto-zrinyi-miklosnak>